

Strategiplan for Kvensk institutt 2021-2025



Hyvät assiit ottaava aikkaa – gode ting tar tid

Innledning

Kvenene ble anerkjent som en nasjonal minoritet i Norge i 1998 og kvensk som eget språk i Norge i 2005. Kvensk sammen med språkene samisk, romanes og romani, er anerkjente regions- eller minoritetsspråk i Norge.

I 1999 ratifiserte Norge *Europarådets pakt for regions- og minoritetsspråk og Europarådets rammekonvensjon om vern av nasjonale minoriteter*. Dermed har Norge påtatt seg et spesielt ansvar og en forpliktelse for å støtte tiltak som skal ta vare på, styrke og videreutvikle kulturen til de nasjonale minoritetene og minoritetsspråkene kvensk, romani og romanes.

I tillegg er Norges forpliktelser overfor kvenene knyttet til *FN-konvensjonen av 1966 om sivile og politiske rettigheter* og *FN-konvensjonen fra 1966 om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter*. «FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter art 27»

Det er et mål i norsk språkpolitikk å ta vare på våre nasjonale minoritetsspråk. I St. meld nr 35 (2007-2008) Mål og Mening, står det står det at situasjon og status for kvensk språk i dag: Tidligere assimilasjonspolitik har gjort kvensk svært utsett, men no skjer ei språkpolitisk oppvakning. Det er teikn til språkleg revitalisering både på individplanet og på samfunnsplanet.

Formål

Kvensk institutt har som formål å utvikle, dokumentere og formidle kunnskaper og informasjon om kvensk språk og kultur og fremme bruken av kvensk språk i samfunnet.

Overordnede mål

Kvensk språk og kultur skal bli synlig og anerkjent både blant den kvenske minoriteten selv og i den norske allmenheten.

- Oppnå flerspråklighet, også blant yngre generasjoner i kvenske kjerneområder.
- Kvensk språk og kultur skal bli et aktivum og en ressurs både for enkeltindivider og samfunnet.

Styrke, synliggjøre og fremme kvensk språk gjennom

- Måltrettet gjøre arbeid som gir større mot til å bruke kvensk
- Drive holdningsskapende arbeid
- Skape flere og nye arenaer for bruk av både språket og kulturen

Prioriterte områder

- Videreutvikle kvensk språk
- Fremme læring og bruk av kvensk i samfunnet
- Informasjon om kvensk språk og kultur
- Fremme kvensk kultur

Organisering

Kainun institutti – Kvensk institutt

Kainun institutti – Kvensk institutt ble stiftet i 2005 av Norske Kveners Forbund – Ruijan kveeniliitto, Porsanger kommune, Norske kvener Lakselv / Ruijan kväänit Lemmijokilaiset og Norske kvener Børselv / Ruijan kväänit Pyssyjokilaiset. Representanter fra disse utgjør rådet ved *Kainun institutti – Kvensk institutt*. Rådsmøtet avholdes en gang i året og innen utgangen av juni. Rådet velger styret, som består av fem styremedlemmer. Disse skal være representanter fra UiT Norges arktiske universitet campus Alta og campus Tromsø, Porsanger kommune, Norske Kveners Forbund – Ruijan kveeniliitto og de to lokale kvenforeningene *Ruijan kväänit Pyssyjokilaiset* og *Ruijan kväänit Lemmijokilaiset*.

Kainun institutti – Kvensk institutt ble stiftet i 2005 og offisielt åpnet i 2007. Instituttet er et nasjonal senter for kvensk språk og kultur og drives

med grunnstøtte fra Kulturdepartementet. Instituttet har hatt driftsansvar for to språkorgan, *Kvensk språkråd – Kväänin kieliraati*, og *Kvensk språkting – Kväänin kielitinka*. *Kvensk språkråd – Kväänin kieliraati*, ble opprettet i 2007 og jobbet fram prinsipper i utviklingen av det kvenske skriftspråket. Deres funksjonstid gikk ut i 2010. *Kväänin kielitinka – Kvensk språkting* som ble opprettet i 2008 har jobbet med normering av et kvensk skriftspråk sammen med *Kväänin kieliraati – Kvensk språkråd*. *Kväänin kielitinka* jobber nå med ortografi, ordforråd og orddannelser. I 2020 ble språktinget utvidet fra 5 til 7 medlemmer og skal ha 3 varamedlemmer. *Kväänin kielitinkas* sammensetning skal være geografisk spredt med medlemmer fra ulike kvenske kjerneområder og med kvensk morsmålsbakgrunn.

Strategi

Kvensk språk skal få en mer synlig plass i samfunnet, og målet er at bruken av kvensk språk i det offentlige rom økes. Synlighet er viktig for status og identifikasjon. Status er viktig for å skape interesse for læring av språk. Språk og kultur er ressurser som vokser av å brukes, og bare bruk kan spre kvensk ut i samfunnet.

I dag er flerspråklighet i større grad enn tidligere anerkjent og akseptert som en ressurs. Med nye språkbrukere og nye generasjoner får vi nye stemmer og nye tanker, derfor jobber *Kainun institutti - Kvensk institutt* for å skape nye måter å formidle språket og kulturen på. Vi som aktør skal jobbe aktivt med dette og legge til rette for at flere gis muligheten til det samme.

Vi skal drive holdningsskapende arbeid blant barn og unge, og tilrettelegge for kulturelle aktiviteter hvor språk har en sentral rolle.

Dokumentasjon er nå noe av det viktigste vi kan gjøre, for eksempel er videreføring av navn på steder og gjenstander en viktig del av språkbevaringen, da det også forteller noe om kulturen. Situasjonen krever opplæring på begynnernivå, der barn og unge er den viktigste målgruppen. Men det er også viktig å gi morsmålsbrukere anledning til å utøve sitt språk på flere arenaer enn vi har i dag.

Kunnskap om naturen, håndverk og redskaper dør ut generelt i samfunnet som et resultat av moderniseringen. Det er ikke kun et typisk kvensk fenomen at kunnskap om dette forsvinner. Imidlertid er det i resten av landet en rekke museer, organisasjoner og privatpersoner som jobber med å videreføre de materielle og immaterielle kulturuttrykkene i den «norske» kulturen. Det krever mer å ta vare på kulturuttrykkene i kvenkulturen, da kulturen er mer utsatt. Det er svært viktig med institusjoner som bevisst fører de materielle og immaterielle kulturuttrykkene videre.

Det er fortsatt gode forutsetninger for ønsket om å ivareta sin kvenske tilhørighet. Men for at det kvenske språket og den kvenske kulturen skal bringes framover, må man satse på barn og ungdom og deres måte å utvikle kultur på. De identifiserer seg ikke bare med sine forfedre som tjærebrennere, fiskere, nybrottsmenn og gruvearbeidere, men også med moderne helter.

Vi må i større grad rette oss mot den moderne verden og finne ut hva man er blitt og hva man kan bli, selv om den historiske og kulturelle konteksten er nødvendig for å konstruere en moderne kvensk identitet. Barn og ungdom trenger støtte til forskjellige kulturprosjekter som musikk, kunst og film osv. Man trenger både finansiering og koordinator til slike prosjekter.

**Alle språk forandrar seg
- uansett planlegging eller
ikkje.**

Professor

Lars S. Vikør (2007)

06

a.

Videreutvikle kvensk språk

- Engasjere seg i forskning og utviklingsarbeid (FoU) for kvensk språkutvikling
- Drifte *Kvensk språkting - Kväänin kielitinka*
- Spesielt med fokus på ordforråd og orddannelse

Kvensk er et trua språk, som betyr at man må vise ekstra varsomhet i en normeringsprosess. Ideelt sett kan et skriftspråk være et redskap for å styrke talespråket, men skriftspråket må ikke oppfattes som et alternativ til det eksisterende språket. Siden driftsoppstarten av Kvensk institutt i januar 2007 har hovedsatsningen vår vært å styrke kvensk språk som et skriftspråk.

Kväänin kielitinkas vedtak er anbefalinger til språkbrukere og til språkutviklingsarbeidet som gjøres ved *Kvensk institutt*. Kväänin kielitinka har i alle sine vedtak åpnet for likestilte former der grammatiske former tydelig har en rolle som identitetsmarkør. Siden språkbrukerne selv definerer sitt språk skal skriftspråket følge talespråket.

Det kvenske språket består av flere ulike dialekter: Lyngen, Nordreisa, Kvæningen, Alta, Porsanger, Tana, Nord-Varanger og Sør-Varanger. Grovt inndelt i vestlige og østlige dialekter. I vårt oversettelses- og ordboksarbeid jobber vi med tre dialektvarianter:

- *Porsangervarianten* som omfatter Porsanger og Nordreisa.
- *Varangervarianten* som omfatter Nord- og Sør-Varanger og
- *Elvedalsvarianten* som omfatter Alta, Tana, Lyngen, Kvæningen og Skibotn.

På instituttet jobbes det med normering, ordinnsamling, oversettelser, dokumentasjon og språkteknologi for kvensk.

Samarbeidspartnere i dette arbeidet er språkbrukere, Kväänin kielitinka, Språkrådet – *Kielirahatit*, UiT, Norske kveners forbund – Ruijan kveeniliitto og deres lokallag og språksentrene i Storfjord, Kvæningen, Vadsø og Porsanger.

Kainun institutti – *Kvensk institutt* vil bidra i forskningsprosjekter der det er naturlig.



Det kvenske språket består av ulike dialekter.

08

b.

Fremme bruk og læring av kvensk i samfunnet

- Engasjere seg i forskning og utviklingsarbeid (FoU) for kvensk språkutvikling
- Drifte *Kvensk språkting - Kväänin kielitinka*
- Spesielt med fokus på ordforråd og orddannelse

Den kvenske skriftlige tradisjonen er ung og normering er ikke etablert blant vanlige brukere, målet er å gjøre det enklere og mer fruktbart å bruke kvensk, blant annet skriftlig. Språkre-vitaliserende og språkvitaliserende prosjekter som har som mål å oppmuntre kvener til å lære seg å snakke, lese og skrive kvensk er sentrale for instituttets arbeid. Den kvenske ordboka og språkteknologi med retteprogrammet med alle dialektvarianter skal hjelpe språkbrukerne til å gi nytt liv til språk som ikke har vært i bruk i skrift.

Ved å ta i bruk ulike metoder og finne nye læringsarenaer skal Kvensk institutt være pådriver og delaktig i fremming og bruk av kvensk. Sammen med UiT og språksentrene jobber vi for å gjøre det enklere å ta språkutdanning ved universitetet og for å gjøre det enklere å rekruttere lærere til kvenskfaget. Kvensk språkreir og kvensk språkdusj er to av tiltakene vi har igang-

satt og videreutvikler. De yngre generasjoner lærer språket og kulturen og ved å engasjere språkforbilder skaper vi en ny språkarena for den eldre generasjonen. Vi har også i samarbeid med New Amigos fått språklæringsspillet utgitt på kvensk. Vi jobber nå med å videreutvikle språkappen. Språksentrene vil bli veldig viktig i arbeidet med å skape nye arenaer og møteplasser, både for de erfarne språkbrukerne og de som skal lære språket. Vi vil sammen med språksentrene også jobbe mot kommunene ved å oppmuntre dem til å innlemme kvensk i sine samfunnsplaner, samt jobbe for at flere kommuner erklærer seg trespråklig.

Instituttet arbeider med varierte metoder i utarbeiding av kursmateriell, podcast/praatikasti, nettkurs, språkreir og språkdusj, oversettelseskurs, læremiddelutvikling, oppgradering og utbedring av nettsider som Kvensk.no.

Vi skal også være en viktig bidragsyter og en god samarbeidspartner for Lakselv videregående skole som ressurskole for kvensk - og sjøsamisk språk og kultur.

Samarbeidspartnere er barnehager, skoler, Språkrådet - Kieliraati, UiT, språksentrene, Halti kvenkultursenter, Norske kveneres forbund, Övertorneå kommun, Universitetet i Uleåborg og andre som jobber for kvensk språk og kultur.



Informasjon om kvensk språk og kultur

- Engasjere seg i forskning og utviklingsarbeid (FoU) for kvensk språkutvikling
- Drifte *Kvensk språkting - Kväänin kielitinka*
- Spesielt med fokus på ordforråd og orddannelse

Å formidle kunnskap om kvensk språk og kultur er et av formålene våre. Vi jobber bredt og på mange områder for å oppnå dette formålet, utfordringen er hvordan nå opp på dagens formidlingskanaler. Prioriteringer er nå å forbedre, modernisere og oppdatere våre formidlingskanaler som Kvensk.no og Kvenskintutt.no. Det skjer mye nå som bidrar til å løfte kunnskap og bevissthet om kvensk kultur og tiden er moden for tverrfaglig prosjektarbeid som kan bidra til formidling av ny og oppdatert kunnskap i ulike

medier. Vi har vært med i programserien «Mitt yrke – Kvensk språkforsker» og skal nå delta i serien «Om Norge» som er å se på NRK, NRK Skole, fylkeskommunens NDLA.no og på Youtube. Dette er tiltak og investering i informasjon om kvenenes språk og kultur.

Tiltak og aktiviteter

Tilrettelegging av andre kvenske språk- og kulturarenaer for felles bruk, f.eks. med temaer om kvensk historie, sang, musikk, håndverk og andre kultur- og næringstradisjoner.

Øke kunnskap og tilgjengelighet om håndverkstradisjon, elvebåt, smie, kvendrakt.

Samarbeidspartnere: Norske kveners forbund - Ruijan kveeniliitto og deres lokallag, RDM Porsanger museum, Vadsø museum - Ruija kvenmuseum, Nord-Troms museum, Halti kvenkultursenter, Riksantikvaren, NRK Kvääni, Ruijan Kaiku, andre medieplattformer og andre offentlige forvaltningsmyndigheter.

Mitt yrke – Kvensk språkforsker <https://www.youtube.com/watch?v=Gb8h7VsVlic>

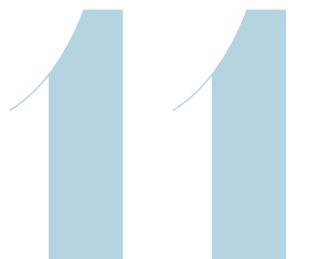


Fremme kvensk kultur

- Ha samarbeidsprosjekter med andre institusjoner og frivillige organisasjoner for å synliggjøre og dokumentere kvensk kultur
- Være en aktiv aktør i kulturarbeid i Norge og internasjonalt spesielt i Nordkalott området

I denne strategiplanen er kultur først og fremst definert som kulturelle arrangement og kulturelle uttrykksformer, ikke så mye historie eller kulturhistorie. Men vi kommer ikke bort fra at akkurat historien og kulturhistorien til kvenene er grunnlaget for alt kulturarbeid vi gjør og skal gjøre.)

Den kvenske kulturen er lite kjent blant folk flest og trenger å bli løftet fram. Det er et stort behov for ny og oppdatert kunnskap som kan gi en bedre forståelse av kvensk levesett og tradisjoner. Det kan også være med på å stimulere til ny næringsaktivitet, kultur, lokalt samhold og utveksling mellom borgere. Kvenske kulturminner er fysiske spor etter kvensk bosetting og virksomhet, og immaterielle spor i form av bl.a. sanger, sagn, fortellinger og navn. Stedsnavnene er særlig viktige for den lokale og kollektive identiteten. Stedsnavn er spor etter tilstedeværelse og uttrykk for språklig og kulturell samhörighet. Gjennom kunnskap og bevissthet om vår felles historie kan stolthet, identitet og samhörighet vokse fram. Ulike kulturuttrykk skal brukes i dette arbeidet.





Kventunet

Består av tre bygninger foruten selve instituttet, hvor vi har eier- og driftsansvar Kramboden, Tornedalshuset og Skolestua. *Kainun institutti - Kvensk institutt* skal bestrebe seg på å legge til rette og være en medutvikler av kventunet innenfor instituttets retningslinjer fra Kulturdepartementet. *Ruijan kväänit Pyssyjokilaiset* utvikler og innreder til utstilling og bruker byggene til sine aktiviteter etter gitte avtaler.

Tornedalshuset leies ut for møter og kurs eller andre aktiviteter.

Ruijan kväänit Pyssyjokilaiset har utviklet og innredet til utstillingen «*Eletty elämä - Levd liv*» som baserer seg på portrettbilder av Børselv-væringer tatt av fotograf Hanna Horsberg Hansen på slutten av 1990-tallet. Portrettutstillingen har hengt på rådhuset i Lakselv fram til 2012 da den ble gitt til Kvensk institutt fra Porsanger kommune.

Utstillingen er satt opp både av gitte og lånte ting, alt er dokumentert med bilder og navn i databasen til instituttet. Det er mulighet for allsidig bruk av Tornedalshuset, det oppmuntres til for eksempel kurs for håndverkstradisjoner, språkoverføring og lignende kulturelle og språklige tiltak.

Den materielle kulturen

Kvenenes kultur har i stor grad vært preget av selvberging fram til midten av 19-hundretallet gjennom landbruk, fangst og fiske, naturalhusholdning, håndarbeid, håndverk og produksjon av redskaper og byggematerialer.

Ved å gjenskape og synliggjøre den materielle kulturen og bruke disse til kurs og andre aktiviteter innen tradisjonelt kvensk levesett, vil den materielle delen revitalisere den immaterielle kulturarven på en god måte.

Det bør ansettes en kulturmedarbeider for ivaretagelse av utviklingsarbeidet på Kventunet og koordinering av arbeidet med dokumentasjon og gjenskaping av den materielle kulturarven på nasjonalt nivå.

Film

En veldig viktig investering for å kunne fremme kvensk kultur var å få tilgang og rettigheter til lyd- og filmmateriale filmskaper Anstein Mikelsen har samlet og produsert. Materialet skal gjennomgås, systematiseres og formidles vitenskapelig og populærvitenskapelig.

Vi ønsker økt fokus på kvensk og kvener i alle medier, og kommer fortsatt til å ta imot og være behjelpelig til alle som produserer film og dokumentarer, vi kommer også videre til å delta i prosjekter som vil kunne øke fokuset og fortelle historien og utfordringene til kvenene. Linker til film vi har bidratt og vært behjelpelig til:

Lightsource Film Productions AS sin film «Det hemmelige språket» ligger ute på Nrk.no

På Kvensk institutt sin Youtube kanal kan man finne filmsnutter av konserter og intervjuer i prosjektet «Memory boxes».

Musikk

I kvensk kultur har vi hatt forskjellige sang- og musikkarenaer fra læstadianske samlinger til dansekvelder. Kvensk institutt skal være med på å utvikle den tradisjonen, tilpasset moderne musikkarenaer. Musikk er å styrke og synliggjøre minoritetsspråk og skape nye kulturelle arenaer for ungdom. Aktiviteter som har vært gjennomført og planlegges videre, er sangprosjekter, musikkverksteder og konserter, og oversettelse av sanger.

Samarbeidspartnere: Kulturskoler, musikere, språksentrene, de kvenske festivalene, Scene Finnmark

Lenker til musikkprosjekter vi har hatt:

Uuet laulut - Odda låvlagat - Nye sanger
<https://www.youtube.com/watch?v=l2cJukR-cyCY&feature=youtu.be>

Elävät ja elläimet www.kvenskinstitutt.no/nyheter/norsk/konsert-elavat-ja-ellaimet-ville-dyr-og-husdyr/

Musikken fra prosjektet Elävät ja elläimet er også tilgjengelig på Spotify og Youtube.

Det hemmelige språket <https://tv.nrk.no/program/KOID76006715/det-hemmelige-spraaket>

Instituttets Youtube-kanal <https://www.youtube.com/user/Kvenskinstitutt>

Elävät ja elläimet på Youtube https://www.youtube.com/playlist?list=OLAK5uy_nZ1Bxgr_kx_Wb-qNxrthBab3mA4yqejXRk

Litteratur

Kvensk litteratur kan defineres som minoritetslitteratur, den har en viktig rolle for kvensk identitet og fellesskap. Det er viktig at kvenlitteratur blir oppfattet så åpent som mulig uten at begrepet mister sine etniske og kulturelle kjennetegn, som skiller den fra nordområdets øvrige litteratur.

Det bør etableres støtteordning for utgivelse av kvensk litteratur og vi skal jobbe aktivt med å få kvensk litteratur inn i innkjøpsordningen.

Instituttet vil støtte og oppmuntre ansatte å være enda litt mer kreativ på dette feltet. Vi skal skrive på kvensk og oversette til kvensk, men også gjøre kvensk, meänkieli eller finsk litteratur (Paulaharju) om kvener kjent for allmenheten. Vi skal formidle kvensk litteratur via foredrag, vår nettbutikk og på vår hjemmeside Kvenskinstitt.no.

Aktiviteter

Oversette barnebøker, forfatte egne tekster, deltakende med foredrag, arrangere skrivekurs, lesestunder, oversette artikler for kvensk bibliotekstjeneste.

Samarbeidspartnere

Illustratører, forlag, UiT, Meänkielen kirjailijat, Nasjonal biblioteket, folkebibliotek, fylkesbibliotek.

Teater

For kvener er teater en ny arena som vil krysse språkgrenser og er grenseoverskridende med tanke på både kompetanse, samarbeid, kunstneriske prosesser og formidlingsmetoder. Vi skal være en samarbeidspart til ITU *Kvääniteatteri* og «en forlenget arm» ut i lokalsamfunnene der de er lokalisert, har sitt virkeområde og kjenner til lokale forhold forøvrig. Alle samarbeidsinstitusjonene er positive til å bidra med innspill, kvalitetssikre innhold, korrekturlesing, språkvask og oversettelser, samt bistå med markedsføring, praktisk tilrettelegging, lokale ressurspersoner, avtaler, lokaliteter og mye mer. Institusjonene ønsker også samarbeid med kventeateret på formidlingsprosjekter, spesielt knyttet målgruppa barn/unge.

Samarbeidspartnere

Halti kvenkultursenter IKS, Ruija kvenmuseum – Vadsø museum, Naavuonon kielisentteri – Kvænangen språksenter, Porsangin Kväänin kielisentteri – Porsanger kvenske språksenter, Vesisaaren kväänin kielisentteri – Vadsø kvenske språksenter, Pohjais-Tromssan museumi – Nord-Troms museum, Tornedalsteateret.



